

Vyřezávání dřeva

s dětmi v přírodě

Richard Irvine

GRADA

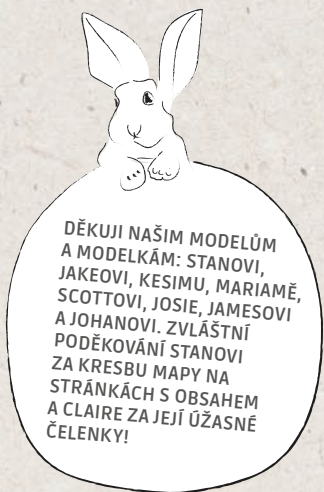
Vyřezávání dřeva

s dětmi v přírodě

Richard Irvine

 GRADA®

DĚKUJI NAŠIM MODELŮM
A MODELKÁM: STANOVÍ,
JAKEOVI, KESIMU, MARIAMĚ,
SCOTTOVI, JOSIE, JAMESOVI
A JOHANOVÍ. ZVLÁŠTNÍ
PODĚKOVÁNÍ STANOVÍ
ZA KRESBU MAPY NA
STRÁNKÁCH S OBSAHEM
A CLAIRE ZA JEJÍ ÚŽASNÉ
ČELENKY!

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Vyřezávání dřeva

s dětmi v přírodě

Richard Irvine

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, Praha 7
obchod@grada.cz, www.grada.cz
tel.: +420 234 264 401
jako svou 7830. publikaci.

Texty: Richard Irvine
Překlad: Mgr. Jana Petrásková
Sazba a grafická úprava: Vladimír Velička
Odpovědná redaktorka: Ing. Jana Minářová

Počet stran 152
První vydání, Praha 2020
Vytisklo Tisk Centrum s.r.o., Moravany u Brna

Text © Richard Irvine, 2019. Copyright in the Work © GMC Publications Ltd, 2019
This translation of Forest Craft ISBN 9781784945008 is published by arrangement with GMC Publications. Czech edition published by arrangement with Agentia Literara LIVIA STOIA

© Grada Publishing, a.s., 2020

Doporučení a pracovní postupy v této knize byly autorem ověřeny, přesto nelze za ně převzít odpovědnost. Autor ani nakladatelství neručí za jakékoliv věcné, osobní ani majetkové škody. Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.

ISBN 978-80-271-1962-2 (pdf)
ISBN 978-80-271-2918-8 (print)

Předmluva

Jako průvodkyně lesní školou, organizátorka her a lektorka jsem si všimla, jak se lidé začnou soustředit, když pracují se dřevem a s nástroji. Vyřezávání ze dřeva považuji za meditaci: Když se práce daří, splynou nejlépe s přítomným okamžikem. Když zaměstnáte ruce, mysl se osvobodí.

Dokonce i děti, které obvykle nedovedou sedět a soustředit se na jednu činnost, najednou vidíte zcela zabrané do práce. Jako rodiče máte možná pocit, že je to riskantní, nechat děti pracovat s nářadím; ale všechna bezpečnostní pravidla najdete v této knize. A vyplatí se to měrou nebývalou: některé projekty, které se mohou zdát pro dospělého jednoduché, vyžadují od dětí velkou houževnatost. A právě při nich děti rozvíjejí svou trpělivost a vytrvalost. Navíc některé projekty pokračují i poté, co děti požadovanou věc vyrobily, protože rozvíjejí fantazii při hře. Takový projekt je nejen výchovný, ale zabaví děti po mnoho dní.

Mám velkou radost z toho, že se Richard v této knize podělil o své nápady – má takové bohatství znalostí, z nichž bude mít užitek mnoho lidí včetně učitelů v lesních školách, celých rodin i dalších šikovných lidí. Až se zhloubáte do této knihy, najdete spoustu různých technik, návodů a tipů, na nichž Richard pracoval a rozvíjel je po mnoho let. Také se můžete inspirovat tím, jak tyto projekty využít. Vyzbrojeni těmito informacemi se vy i děti ve vaší péči můžete pustit do experimentování, užít si práci se dřevem a pokračovat po své vlastní tvůrčí stezce.

Lily Horseman

Předsedkyně Asociace lesních škol ve Velké Británii

Pro Suzie, Jakea a Stana

Obsah

Předmluva	5
Úvod	10

Než začnete...

Nástroje a vybavení	16
Jaké dřevo použít?	22
Techniky	30

Projekty

Korálky z bezových větviček	44	Liščí rodina	98
Malá skrýš	48	Šlehací metla	104
Miniaturní nábytek	54	Kouzelná bezová hůlka	110
Vábnička na kachny	60	Malé smrčky	116
Žabí hůl	64	Lesní lidé	120
Vrtulka (Whimmy diddle)	70	Hoblíkový stromek	126
Bezová píšťalka	74	Cikánské květy	132
Frkačka	80	Rytmická dřívka	136
Pohádkové houby	86	Bramborová pistole z bezu	142
Střapatá dřívka	92	Vrhač šipek	146

Úvod

Práce s čerstvým dřevem mi přináší opravdové potěšení. Doufám, že se o něj budu moci v této knize s vámi podělit. Ať už strávíte několik minut při výrobě bezových korálků nebo se budete celou hodinu trpělivě věnovat výrobě píšťalky, při soustředění na tuto krásnou práci nad vámi ztratí čas a každodenní stres svou moc. Až skončíte, budete hrdi na to, že jste udělali takovou krásnou věc jen za použití nejjednodušších nástrojů a přírodního světa kolem sebe.

Až se budete procházet lesem a hledat tu jediné správnou větvičku a budete se učit využít její přirozené tvary a křivky, připojíte se k lidem, kteří tuto činnost dělali a prožívali po celá tisíciletí. Až budete zkoušet vyřezávat a ořezávat dřevo, objevíte spoustu nových věcí o stromech: o jejich rozdílném dřevě a jeho vlastnostech; naučíte se také, jaké nástroje používat a jak o ně pečovat.

Jako učitel a vedoucí jsem strávil celou svou kariéru tím, že jsem povzbuzoval děti, dospívající i dospělé, aby chodili ven do přírody a vytvářeli věci pomocí jednoduchých ručních nástrojů. V této knize chci přesvědčit další lidi, aby zakusili to potěšení z práce se dřevem venku v lese. Věřím, že je to nejlepší způsob, jak obohatit fyzické, sociální, emocionální, kreativní a spirituální aspekty svého života.

Při práci s touto knihou může každý získat základní dovednosti, které potřebuje k tomu, aby si užil vyrábění ze dřeva vlastníma rukama.

Lidé se často ptají, v kterém věku mohou děti začít používat pilu a nůž, a odpověď je vždycky stejná: je to individuální. Dovednost používat určité nářadí není nezbytně spojeno s určitým věkem, ale s rozvojem motorických dovedností, schopností se soustředit a postupovat podle instrukcí, také na schopnosti pevně držet nástroj a vyvinout potřebnou sílu. Často se naše představy o tom, co dítě zvládne, začnou hroutit, když vidíme, co děti dokáží, když jim dáme šanci. Důležité je, aby ze začátku na děti někdo dohlížel (pokud možno jeden dospělý na jedno dítě). Dospělý musí pečlivě sledovat, jaké dělá dítě pokroky, jakou má náladu a jak je ostražitý, a včas zasáhnout, když je třeba práci přerušit nebo nechat další krok na příště.

Všechno nářadí uvedené v této knize používejte pouze pod dohledem dospělého.

Jak používat tuto knihu

V této knize se nejprve seznámíte s nástroji, s tím, jak o ně pečovat a jak je bezpečně používat. Počet nástrojů je záměrně tak malý, abyste si se vším poradili jednoduše a levně. V kapitole věnované druhům dřeva se seznámíte s nejužitečnějšími druhy dřeva a s nějakými tipy, jak si pořídit to nejvhodnější dřevo na práci.

Následujících dvacet projektů je seřazených tak, aby se počet používaných nástrojů zvyšoval postupně, od jednoduchého řezání pilou na začátku až po drobné vyřezávání, které vyžaduje soustředěnou pozornost, na konci. Vždycky, když bude v dalším projektu uvedeno nové nářadí nebo nová technika, bude potřeba se k úvodní kapitole vrátit a znovu si podrobně přečíst pokyny k práci a bezpečnostní upozornění. Pokud jste se dřevem ještě nikdy nepracovali nebo pokud se do této činnosti pouštíte s dětmi, je lepší začít prvními projekty a pracovat na dalších v pořadí daném knihou.

Do této knihy jsem vybíral projekty nové a zábavné, ale také jsem chtěl uvést celou řadu pracovních postupů. Několik projektů je variací na známá témata, další jsou moje vlastní nápady, které jste předtím asi nikdy neviděli. Ať už se tyto předměty vyráběly po staletí nebo je to zcela nový nápad, každý tvůrce může dát svému výrobku osobitý půvab a pojetí. Práce se dřevem se podobá vyprávění příběhů, kdy se dobré příběhy předávají z jednoho tvůrce na druhého a každý další jej trochu pozmění nebo přikráší. Samozřejmě pokud už máte zkušenosti s ruční prací se dřevem, můžete se pustit do kteréhokoli projektu, pozměňovat jej, využívat svoje vlastní techniky a pokračovat v tvůrčí tradici svou vlastní verzí projektu.

Až budete řezat pilou, vrtat, štípat a vyřezávat, mějte na paměti těchto několik důležitých věcí. Za prvé, proces tvorby je důležitější než hotový výrobek. Samozřejmě vás potěší, když budete mít funkční předmět na hraní nebo na používání, ale brzy zjistíte, že nejvíce radosti a poučení získáte z práce a z vlastních pokroků. Z tohoto důvodu je nejdůležitější houževnatost. Nevzdávejte se, když vám práce nejde tak dobře, jak jste si zprvu představovali. Vždycky, když jste unaveni nebo znechuceni, odpočiňte si.

Doporučuji vám, abyste k projektům přistupovali hravě a nikdy se nebáli experimentovat. Pohrávejte si s materiálem; vytvářejte věci bez zjevného účelu, jen pro samotnou radost z tvorby. Nanejdůležitější budete mít další polínko na oheň! Zlepšit se můžete jedině praxí – tak to zkoušejte pořád dál! Po 25 letech praxe nejsem žádný odborník, ale vím, že se zlepšuji s každým dalším projektem a také si tu tvorbu neskutečně užívám. Takže vydejte se na cestu už dnes – nařežte pilou nějaké dříví na topení, zaostřete kladivem, nadělejte celou hromadu třísek a hoblin, a pokud se vám napoprvé něco nepovede, začněte znovu. A hlavně – užijte si ten pradávňý krásný pocit práce se dřevem.

+

Než začnete...

Nástroje a vybavení

Na všechny projekty uvedené v této knize stačí jen malý počet základního ručního nářadí a vybavení. Nemusíte utrácet jmění za nové nářadí, ale pamatujte na staré dobré přísloví: „Nejsem tak bohatý, abych mohl kupovat levné věci.“ Pokud budete mít štěstí, možná se vám podaří koupit levné nářadí, které udělá dobře svou práci a vydrží dlouho. Já se vždycky vydávám do místních obchodů s použitím zbožím a také navštěvuji různé výprodeje, a už jsem v nich za ta léta našel mnoho skvělých, i když trochu zanedbaných kousků.

Uchovávejte své nářadí tak, aby nepřišlo do kontaktu s kameny, hlinou a vlhkostí. Po použití nářadí osušte, natřete minerálním olejem, aby nezačalo rezivět, a speciálně se věnujte pohyblivým částem nářadí. Ukládejte je na bezpečném suchém místě, kde je mimo dosah malých dětí.

Pily

A Oblouková pila

Tato konkrétní pila bydlí v kufru mého auta a je přichystaná k tomu, když se vyskytne vhodná příležitost uříznout někde kousek dřeva. Dobrá oblouková pila má pevný rám a možnost upravovat napětí

listu, když je příliš volný nebo příliš napjatý. S ohebným rámem a nesprávně napnutým listem bude opravdu těžké udělat rovný kolmý řez. Určitě je to dobrý nápad pořídít si takovou pilu, která má umělohmotné držadlo s krytem na klouby. Na řezání větví se hodí pila s asymetrickým zužujícím se rámem, abychom se dostali i do úzkého prostoru mezi větví a kmenem stromu.

Pro práci dvou lidí, například když chceme do řezání zapojit děti, se lépe hodí pila s rámem ve tvaru D.

Ostří pily má buď pravidelné zuby na řezání čerstvého dřeva nebo nepravidelné zuby na suché dřevo. Se vzorem ostří si moc starostí nedělejte: při projektech v této knize budete řezat větve o malém průměru, a v tom případě žádný velký rozdíl nezaznamenáte. Důležitější je, aby vaše pila byla ostrá. Pokud se při řezání musíte hodně snažit, vyměňte list pily – možná budete výsledkem příjemně překvapeni.

B Pilka na kov

Na malé projekty, například na korálky z bezových větviček (viz *strana 44*), se dobře hodí pilka na železo osazená listem na řezání dřeva. List na řezání kovu má velmi jemné zuby, které se hodí na řezání kovových trubek.

Tyto zuby se při řezání vlhkého dřeva snadno zanesou a pilka se nedá použít. Důležité je tedy vyměnit tento list za list s většími zuby, které se nezanesou pilinami. Pro děti se lépe hodí pilka s šikmým plastovým držadlem než s držadlem přímým, protože ji děti mohou lépe uchopit a ruku a zápěstí mají přitom v přirozeném postavení.

C Zahradnická pilka

V mnoha případech můžeme na větve malého průměru použít místo obloukové pily pilku zahradnickou. Taková pilka se snadno přenáší; ostří se dá složit do držadla a pilku můžeme dát do kapsy kalhot nebo bundy. Všechny zahradnické pilky by měly mít pojistku, kterou se při řezání zaklesne list pilky do správné pozice. Některé pilky se dají také zajistit v uzavřené pozici, aby se nechtěně neotevřely. Zahradnické pilky většinou řežou, když je táhneme k sobě, některé jsou však uzpůsobeny tak, že řežou při pohybu od sebe i k sobě. Je důležité vědět, jakou pilku máte, aby se při práci neprohýbal její list. List s jemnými zuby udělá čistší řez, ale práce trvá déle.

D Zahradnické nůžky

Hodí se na větve o průměru menším než 2 cm, ale není nezbytné si je pořizovat. Kvalitní zahradnické nůžky se dají rozebrat, aby se lépe udržovaly a brousily.

E Dřevěná koza

Když si můžu vybrat, vždycky řežu dřevo na dřevěné koze. Dá se snadno udělat z odřezků fošen pomocí několika vrutů. Když přidáte několik šroubů s maticemi, můžete takovou kozu složit do kufru malého auta nebo si ji přehodit přes rameno. Široká základna tvoří pevnou oporu a nohy kozy vybíhají nahoru, takže chrání ruku, která drží dřevo, pro případ, že pila vyskočí ze zářezu. Na koze se dají dobře řezat kratší kusy dřeva.

Další způsoby, jak upevnit obráběné dřevo:

Větev můžete zaklesnout mezi dva kmeny stromu, jeden člověk ji bude pevně držet a druhý řezat.

Pokud pracujeme sami, můžeme použít truhlářské svěrky jako svěrák a dřevo jimi připevnit ke kmeni.

Také si můžeme opřít větev o položený špalek nebo poleno. Kratší konec větve bude nad zemí a váha větve bude řez otevírat a ne zavírat. Vždycky se však hodí, když jeden člověk větev drží.

Nože

Nabídka nožů na vyřezávání je nepřeborná. Ale pamatujte, že pro začátek je nejdůležitější, aby vám rukojeť nože dobře padla do ruky a aby byl nůž ostrý (viz strana 38). Proto bych vám opravdu doporučil, abyste používali nůž, který už máte, a naučili se jej bezpečně používat.

Pokud byste si chtěli pořídit nový nůž, ukážu vám v několika bodech, čeho si máte při výběru nového nože všimát:

Zarážka na prsty

Je vhodná především pro malé děti – ruka se na ní zarazí a neskouzne na čepel nože. Jak narůstá dovednost a sebevědomí při používání nože, může však tato zarážka začít vadit, obzvláště při vyřezávání jemných detailů.

Tvar ostří

Nože pro děti mají často kulatou špičku, aby nedošlo ke zranění. Jak se ale děti v práci zdokonalují a začínají řezat prohnuté tvary, spirály a hobliny, potřebují nůž se špičkou.

Druh oceli

Čepel nože může být vyrobena z karbonové nebo nerezové oceli, ale u projektů v této knize to nehraje důležitou roli. Abych to zjednodušil, nerezová ocel je odolnější proti vlhkosti a pravděpodobně nezrezne.

Nůž s jednoduchou plochou čepelí (neboli se skandinávským ostřím).

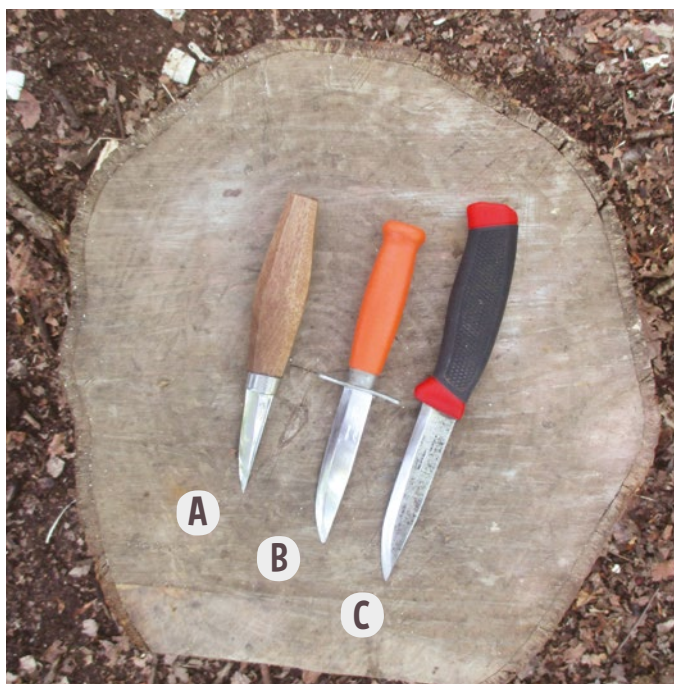
Je těžší takový nůž nabrousit, ale potom dobře drží ostří. Karbonová čepel se snáze brousí, ale snáze podlehne korozi z vlhkosti, z tríska obsaženého ve dřevě nebo z kyselin obsažených v ovoci. Já vždycky používám dostupné švédské nože z karbonové oceli, které se snadno dají koupit po internetu.

Úhel ostří

To je komplikovaná otázka, nad níž často debatují výrobci nožů i řezbáři po celém světě. Pro naše účely doporučuji nůž s jednoduchým plochým ostřím, které se někdy nazývá skandinávské. Snadno se ostří a dobře se kontroluje, jak přiléhá ke dřevu. Hodí se na techniky popsané v této knize.

Zavírací nebo pevná čepel

Já mám stále svůj první nůž: francouzský zavírací nůž s dřevěnou rukojetí a zajišťovacím kroužkem. V mnoha domácnostech najdeme švýcarský armádní nůž s dalšími nástroji, a pokud je ostrý, můžeme jej použít na některé projekty, kde je potřeba vyřezávat. Nože se zavírací čepelí mají tu výhodu, že se snadno přenášejí, ale nevýhodou je zeslabené místo v pantu. Zavírací nůž není bezpečné použít, když potřebujeme rozštípnout dřevo (viz strana 34). Také musíme dávat pozor na prsty, když nůž zavíráme. Z tohoto důvodu nepoužívám při práci s dětmi zavírací nože a u popisu projektů vždycky mluvím o noži s pevnou čepelí.

Zde jsou příklady nožů, které se hodí na vyřezávání a které můžete použít na projekty uvedené v této knize:

A Řezbářský nůž

Tyto krátké nože s pevnou čepelí a ostrým hrotem se skvěle hodí na jemné i na běžné vyřezávání. Velká dřevěná rukojeť se dobře drží a můžete ji vytvarovat tak, abyste ji přizpůsobili svým potřebám. Čepel je vyrobena z vrstvené oceli s jádrem z tvrdší oceli a vnějšími vrstvami z měkčí oceli. Pokud se na čepel pozorně podíváte shora, tyto přechody uvidíte. Tento tvar je dost přizpůsobivý a dobře drží ostří. Díky měkčí oceli na vnější vrstvě se dobře brousí a obvykle je radost takový nůž používat.

B Zálesácký nůž

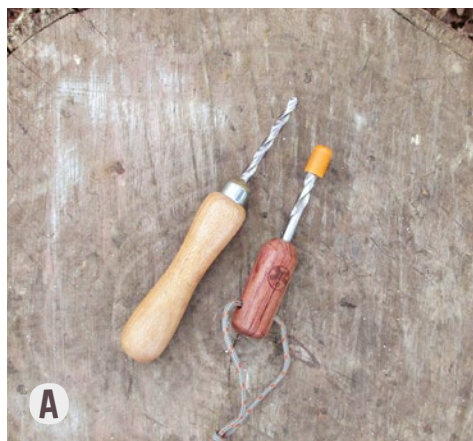
Tento nůž je podobný noži zahradnickému noži popsanému níže, ale hodí se pro menší ruce. Je vyroben z tenčí oceli a špičku má zaoblenou, aby se předešlo zraněním. Podle mých zkušeností jsou to díky ochraně na prsty nože vhodné pro malé děti. Když s ním pracují, na zarážce se jim zastaví ruka, a tak jim nesklouzne až na čepel nože.

C Zahradnický nůž

Je to nůž pro všeobecné použití a při pobytu v přírodě se hodí na mnoho různých úkolů.

Pařez stromu

Starý pařez stromu je neocenitelným pomocníkem při řezání a štípání dřeva. Použít můžete také starou čistou fošnu nebo v zimě při práci doma dokonce kuchyňské prkénko nebo kuchyňskou desku.

Vrtání a odstraňování dužiny

A Vrták

Toto je běžný vrták, který je zasazen a vlepen do rukojeti. Obyčejný nebozez je malý, levný a snadno se používá, ale může vyvrtat jenom otvor jedné velikosti. Můžete si vyrobit svůj vlastní nástroj z rukojeti od vhodného nářadí a vrták do ní zalepit dvousložkovým epoxidovým lepidlem.

B Ruční vrtačka

Tato vrtačka je objemnější na přenášení, ale má více možností, protože do sklíčidla můžeme upnout vrtáky různých velikostí a vyvrtat tak otvory více průměrů. U některých modelů se dá nastavit pozice rukojeti, takže se drží jako pistole. Moderní vrtačky jsou často vyrobeny z plastu a jsou méně robustní než staré kovové vrtačky. Je důležité použít vrtáky do dřeva, a ne vrtáky na kov, určené pro rychlé elektrické vrtačky.

C Upínák na vrtání

Do tohoto jednoduchého upínáku zasuneme dřevo jakékoli velikosti. Drží v něm docela bezpečně, nikdo vám nemusí pomáhat, a tak není nebezpečí, že by došlo ke zranění.

D Ocelový stanový kolík

Takový kolík se používá v mnoha projektech na odstranění dužiny z bezové větve. Lépe se k tomu hodí kolík s rovným koncem, ne zaostřeným. Na vydlabávání dužiny si můžeme vyrobit svůj vlastní nástroj z kovového ramínka nebo drátu na ploty. Zastříhneme je na vhodnou délku a zasadíme do dřevěné rukojeti. Při používání takového nástroje však musíme dávat větší pozor, protože mají ostrý konec a při vydlabávání dužiny z dlouhé větve se často prohýbají.

